

För den viktiga dateringsfrågan av Fots verksamhet spelar detta knappast någon större roll. Det är knappast troligt, att Fots mönster ha kopierats så noggrant långt tid efter hans bortgång. Och det sannolikaste är kanhända, att Fot själv har ritat upp mönstret på stenen men låtit någon annan utföra arbetet.

644. Ekillå bro, Yttergrans sn.

Pl. 20.

Litteratur: B 334, L 47, D 1: 46. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 222, Åttartal (1725), s. 23; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 2, s. 183; N. R. Broeman, Dagbok 1760, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 91; R. Dybeck, Brev till Riksantikvarien ^{10/7} och ^{10/8} 1860 (ATA), Reseberättelse 1860, 1867 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 27, h. 5 (1876), s. 86; O. Montelius i Fornvännen 1914, s. 109; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 68; O. v. Friesen, Anteckningar 1903 (UUB), Upplands runstenar (1913), s. 16, 46 f., Runorna (1933), s. 215; E. Olson i Yngvars saga víðforla (1912), s. 53; E. Wessén, Om Ingvar den vittfarne (i: Södermanlands Fornminnesförenings Årsskrift 1937), s. 15.

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta, i Peringskiölds Åttartal 1725 och i B 334); Dybeck a. a.; v. Friesen foto (i: Runorna, 1933, s. 216).

Runstenen står i nordöstra kanten av en liten höjd med gravkullar och en mäktig bauta-sten, 50 m. NNÖ om torpet Ekalund (äldre Eklalund), 35 m. SSV om gamla Ekillå bro, 90 m. SV om nya landsvägsbron. Landsvägen har tidigare gått nära förbi den plats, där stenen är rest. Numera är stenen icke synlig från vägen.

I motsats till de båda andra runstenarna vid Ekillå bro, U 442 och U 643, var U 644 icke känd av Bureus och hans medhjälpare. Den omtalas första gången i *Ransakningarna* och låg då under bron (se ovan U 642). Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Ekla broo under broon. Håbo häråd, Yttergrans sochn», och över sidan står: »Än en steen liggiandes under broon» (B 334: »Ekala bro», L 47: »Under Ekala bro»). Icke förty har ristningen tydligen varit i sin helhet synlig och kunnat undersökas och avbildas av Hadorph och hans medhjälpare.

Dybeck meddelar i *Sveriges runurkunder* (1861): »Ekala bro har förr varit två famnar i vester från den nuvarande. Låga lemningar af brofåsten finnas der ännu. De äro ofta under vattnet. På det sydliga låg denne runsten till sist förflutne sommar, då han med stor möda och kostnad fördes från ån omkring sexton famnar upp till högarne å den förr nämnde höjden, hvarå torpet Ekalund är. Han restes der.» Om detta arbete berättar Dybeck ytterligare i brev till Riksantikvarien ^{10/8} 1860: »Jag hade i söndags eftermiddag sex man samlade för att upphemta och resa runstenen, som ligger i Ekala qvarnå (B 334, L 47); men de förmådde icke röra honom. Råttaren vid Vi herrgård sade sig vilja någon dag medelst 10 man och 3 par oxar uppforsla och resa stenen, och fordrade därför 18 Rd Rmt. Jag kunde för tillfället icke ingå på förslaget, utan hänskjuter äfven detta till Herr Riksantikvarien.» Och i reseberättelsen för 1860: »Runristade stenen å Ekala gamla brokista (B 334, L 47), hvilken sten länge lidit af vattusköljningar och isar, uppdrogs ur vattubrynet och fördes öfver ett åkerland upp till de åttehögar, som äro vid Eklalund, omkring femton famnar från bron. Han restes der. En närboende högre militär av-slog min framställning om nödigt biträde mot behörig ersättning till stenens flyttning; två bönder, nämndemannen Jan Jansson i Ekla och E. Skogsberg i Brunna, länte dertill villigt både sig och tolf sine arbetare.» Enligt beskrivningen till Geologiska kartbladet »Sigtuna» (1865) stod stenen »på en liten kulle mellan torpet Ekillalund och Ekillå å». — Stenen, som under senare år stått starkt bakåtlutande, blev år 1943 ånyo rest på samma plats som förut.

Vackert granitblock av ljus färg, med jämn yta. Höjd 2,20 m., bredd (över korsmitten) 1,24 m. Ristningens höjd 1,37 m., bredd 1,06 m. Ristningen är hårt sliten och grund, särskilt vid inskriftens början. I stort sett är den dock väl bevarad och tillräckligt tydlig.

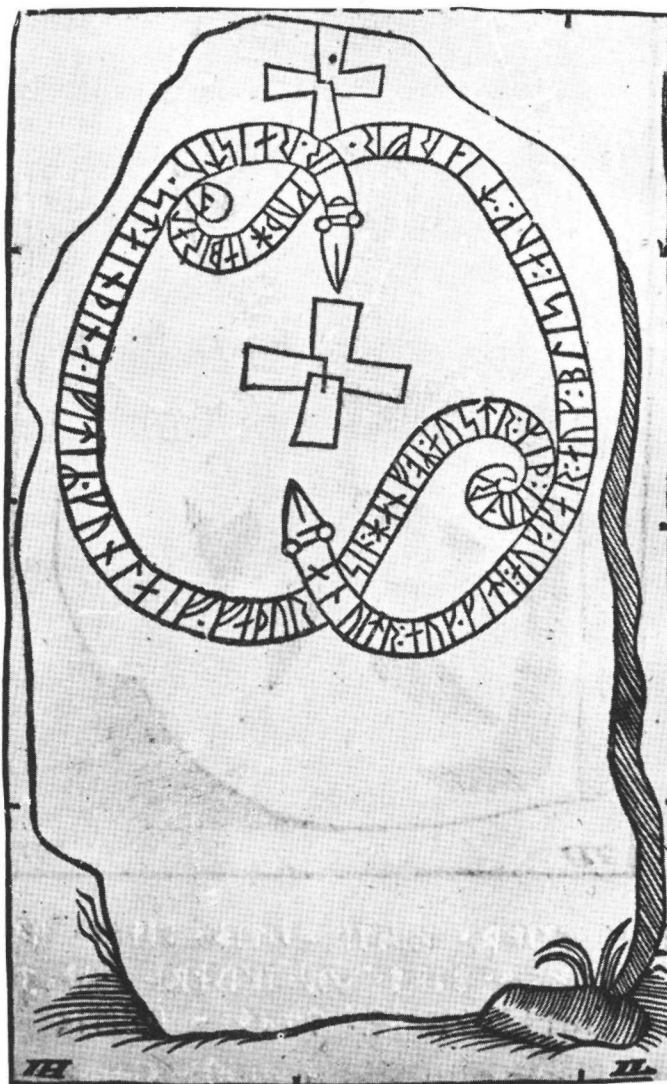

Fig. 45. U 644. Ekilla bro, Yttergrans sn. Efter B 334.

Inskrift:

anuītr : auk · kiti : auk · kar : auk · blisi · auk · tiarfr · þir · raistu · stāin þina · aftir · kunlaif · fopur sin
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70
 han : fil · austr : mīp : ikuari kúp heabi ontini
 75 80 85 90 95 100 105

Andvettr ok kiti ok Karr ok Blesi ok Diarfr þeir raistu stēin þenna æftir Gunnlæif, faður sinn. Hann fell austr með Ingvari. Guð hialpi andinni.

»Andvätt och kiti och Kår och Bläse och Djärw de reste denna sten efter Gunnlev, sin fader. Han föll österut med Ingvar. Gud hjälpe anden.»

Till läsningen: Inskriftens första och sista ord äro mest svårlästa. Ytan är vid inskriftens början mycket sliten. Huruvida sk funnits framför 1 a, är ovisst; sannolikt icke. Bst i 1 a skär hst; men bst i 2 n endast på h. sidan av hst. Bst i 3 u är tydlig, nästan rak; övre delen av hst är nästan borta. Detsamma gäller övre delen av 4 i; runan har icke varit stungen. Hst i 5 t är

grund; av v. bst finnes endast en svag spets, av h. bst intet spår. Tvärs över runan går ett snett streck, liknande bst i **a**; det är dock sannolikt icke hugget. 6 **r** är svagt. Ingen tvekan kan emellertid råda om att namnet varit **anuitr**. Nedre punkten i sk efter 6 **r** är tydlig, den övre mycket grund. 7 **a** har bst endast t. v. Fr. o. m. 8 **u** blir inskriften tydligare. 10 **k** är icke stunget; bst är svag. 11 **i** är icke stunget. Bistavarna i 12 **t** synas vara säkra, även den vänstra. Under denna finnes en fördjupning snett nedåt mot hst, sannolikt naturlig. Att uppfatta r. 12 som en binderuna **sl** förefaller omöjligt. 10—13 **kiti** är sålunda säkert. 15 **u** har en något krökt bst, men bör uppfattas som ett **u** (icke **r**). 17 **k** är icke stunget. Bst i 19 **r** har en svag böjning. 23—27 **blisi** är fullt tydligt. 25 **i** är icke stunget. I nedre delen av högra runslingan stå runorna hårt sammanträngda, särskilt r. 7—19; därefter blir inskriften betydligt mera spatiös. 38—39 **ir** äro svagt skönjbara, men dock säkra; 38 **i** är icke stunget. Inskriften i vänstra runslingan är i stort sett väl bevarad och tydlig. Intet sk efter 50 **n**. I 55 **a** är bst på v. sidan av hst tydlig, på h. sidan osäker. 60 **k** är icke stunget. 68 **o** är grunt. Övre bst är ganska tydlig, nedre bst svag, men torde dock vara fullt säker. Runan är avgjort **o**, icke **a**. Bst i 69 **p** är ytterst svag. 70—71 **ur** mycket grunda. Hela ordet 67—71 **fopur** är nött och grunt. Bst i 75 **h** äro svaga. Bst i 77 **n** endast på h. sidan av hst. Fr. o. m. 72 **s** är inskriften åter tydlig; ännu mer fr. o. m. 78 **f**. 79 **i** är icke stunget. 78—80 **fil** är fullt tydligt och klart; B 334 **for** är felaktigt. 85 **r** har en klumpig bst; runan liknar ett **u**. Detsamma gäller om 93 **r**. Intet sk efter 94 **i**; icke heller framför 95 **k**. I 95 **k** är bst:s nedre del borta; runan är icke stungen. Intet sk efter 97 **p** och 102 **i**. Bst i 98 **h** äro grunda, men säkra. 99 **e** är försett med en tydlig, djup prick. Något **l** finnes icke. 103 **o** har små, men tydliga bst; hst är krökt. 104 **n** är tydligt. 105 **t** är något skadat upptill, men v. bst är ungefär lika säker som den högra. 106—108 **ini** är ganska säkert. Läsningen 103—108 **ontini** har bekräftats vid flera granskningar och är enligt vår övertygelse säker.

Hadorph och Leitz (B 334): 1—6 **anuitr**, 10—13 **kiti**, 23—27 **blisi**, 55—59 **iftia**, 68 **a**, 78—80 **for**, 98—102 **hiabi**, 103—108 **salip**. — Dybeck: 1—6 **a . . . r**, 10—13 **kisli**, 23—27 **blisi**, 55—59 **aftia**, 67—71 **fap . . .**, 78—80 **fil**, 98—102 **hiabi**, 103—108 **silini**. — v. Friesen 1—6 **anuitr**, 10—13 **kisli**, 15 **r**, 23—27 **blisi**; 37—39 **pir** saknas; 55—59 **aftia**, 67—71 **fopur**, 78—80 **fil**, 98—102 **heabi**, 103—108 **antini**. — Brate: 1—6 **anuitr**, 10—13 **kiti**, 23—27 **blisi**, 55—59 **iftia**, 67—71 **fapur**, 78—80 **fil**, 98—102 **heabi**, 103—108 **salini**. Brate anmärker emellertid, att v. Friesens läsning **antini** kanske är riktigare; »stället är svåräst».

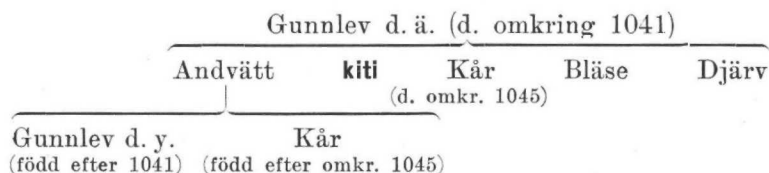
Fem bröder ha till minne av sin fader Gunnlev låtit resa två mycket imponerande minnesvårdar: den ena (U 644) vid Ekiłla bro, den andra (U 654) 3 km. därifrån på den höga åsryggen vid Varpsundet. Båda stå sålunda vid viktiga punkter för vägförbindelserna, säkerligen de bästa platser ur meddelelsesynpunkt, som man kunnat uppleta i dessa trakter. Inskrifterna äro i stort sett identiska. Båda äro delvis ganska svårlästa och på vissa punkter defekta. Men de komplettera varandra på ett synnerligen lyckligt sätt.

Egendomligt nog nämnas ett par av sönerna i olika ordning: U 644 **kiti : auk · kar**, U 654 **kar · uk : kiti**. Med undantag av den äldste, *Andvettr*, ha de korta, osammansatta namn av ung typ: *Karr* och *Diarfr*, starka former av adjektiv, **kiti** och **blisi**. Om *Andvettr* se Sö 266; om *Karr* se ovan U 643 och om *Diarfr* se U 70. **kiti** och **blisi** synas eljest icke vara belagda i inskriftsmaterialet. **blisi** är formellt entydigt. Det bör vara ett ursprungligt tillnamn 'han med bläsen'; såsom sådant är det också känt från fornnorskan (*Erlendr blesi*). Jfr isl. *blesóttir* 'blisset, med Blis i Panden' (Fritzner). Ett mansnamn fsv. *Blesi*, *Blesi* ingår sannolikt i några ortnamn (Lundgren). Svårare att tolka är givetvis **kiti**. Det kan återge *Kiti* (*Keti*), *Kitti* (*Ketti*), *Kiddi* (*Keddi*) eller *Giti* (*Geti*), *Gitti* (*Getti*), *Giddi* (*Geddi*). Intet sådant mansnamn är emellertid styrkt från någon annan källa.

Tre av namnen på U 644 och U 645 förekomma även på en annan av stenarna vid Ekiłla bro, U 643: *Andvettr*, *Gunnlaifr* och *Karr*. Det är uppenbart, att *Andvettr*, över vilken denna

sten blivit rest, är samme man som den äldste sonen på U 644 och U 654. Han har sålunda uppkallat sina söner efter sin fader *Gunnlaifr* och sin broder *Karr*. Vi ha här att göra med medlemmar av samma släkt. Det vore frestande att se ett släktsamband även med de personer, som äro nämnda på den tredje runstenen vid Ekilla bro U 642 och på stenen vid Brunnsta bro U 641. Dessa båda stenar äro resta över en man, vars namn tyvärr är skadat i båda inskrifterna men sannolikt har varit (ack.) **kilta**. Man skulle då nödgas räkna med att **kiti** i båda inskrifterna U 644 och U 654 vore ett fel för **kilti**. Ett ristningsfel av detta slag är i och för sig ingen orimlighet (jfr 98—102 **heabi** för **healbi**). Skälen för identifikationen äro emellertid icke så starka, att de ovillkorligen motivera ett sådant antagande, Namnen *Hedingæirr* och *Biorn* förekomma icke i de andra inskrifterna. Troligen är det här fråga om en annan släkt.

Genom de tre runstenarna U 643, 644 och 654 lära vi alltså känna flera medlemmar av en släkt i tre generationer:

I språkligt avseende äro två former anmärkningsvärda. Den ena är ack.-formen **foþur**. Den återkommer på Varpsund-stenen U 654. **o**-runan måste beteckna en förändring av vokalen, verkad av det följande *u*. Den andra är dat. sg. fem. **antini andinni**. En bestämd form av ett substantiv är i inskrifternas språk en sällsynthet. Det vanliga uttrycket är: *Guð hialpi and hans*, med possessivpronomen i stället för slutartikel. Formen *andinni* förekommer dock på ännu en uppländsk runsten, nämligen U 669.

645. Lundby, Yttergrans sn.

Pl. 21.

Litteratur: B 333, L 44, D 1: 48. J. Bureus, Fa 6 s. 182 n:r 87 (Rhezeliuss), Fa 5 n:r 155, Fa 1 s. 38; M. Aschaneus, F b 18 s. 209; Ransakningarna 1667—1684; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 221; P. Elvius och J. Arenius, De Fierdhundria (diss. 1717), s. 104; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 459; UFT h. 1 (1871), s. 27.

Äldre avbildningar: Aschaneus, teckning (i F b 18); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 333); Dybeck a. a., O. v. Friesen foto (UUB).

Runstenen står 175 m. Ö om Lundby mangårdsbyggnad, 5 m. N om vägen. Ristningsytan vetter mot S, sålunda mot vägen.

Stenen fanns enligt Rhezelius (Fa 6) »Widh Lundby i Gärde» (Fa 5: »Lundby»), enligt Aschaneus (F b 18) »Widh Lundby i Giärdet strax widh bye Grinden». *Ransakningarna*: »Iemwähl een Runsteen wedh Lundby grindh med bokstafwer.» Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Lundby i Yttergran» (B 333 och L 44: »Lundby»). Dybeck meddelar, att »runstenen ligger i ett dike vid sockenvägen öster om och nära byn». Samma uppgift lämnas i beskrivningen till Geologiska kartbladet »Sigtuna» (1865). Stenen har sedan blivit flyttad upp till den plats, där den står rest. Förmodligen befinner den sig rätt nära den ursprungliga platsen.

Ljusgrå granit med slät yta. Höjd 1,18 m., bredd 0,75 m. Ristningen är tämligen grund, särskilt i de ornamentala detaljerna. Men inskriften är fullt tydlig och överallt säker. På h. sidan har ett stort stycke blivit avslaget, och en del av inskriften har gått förlorad. Stycket saknas redan på de äldsta avbildningarna från 1600-talet.